

Sorgosz, Tadeusz

"Mesmeryzm : od astrologii do bioenergoterapii", Bożena Płonka-Syroka, Wrocław 1994 : [recenzja]

Medycyna Nowożytna 1/2, 118-119

1994

Artykuł umieszczony jest w kolekcji cyfrowej Bazhum, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych tworzonej przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego.

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie ze środków specjalnych MNiSW dzięki Wydziałowi Historycznemu Uniwersytetu Warszawskiego.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

BOŻENA PŁONKA-SYROKA, Mesmeryzm. Od astrologii do bioenergoterapii, Wrocław 1994, ss. 193, Oficyna Wydawnicza Arboretum, wydanie drugie.

"Mesmeryzm – słowa tak obco brzmiące dla większości dzisiejszych czytelników – to nazwa powstałej w drugiej połowie XVIII stulecia w Wiedniu akademickiej doktryny medycznej, której udało się zyskać niezwykłą wręcz popularność". Słowa te, zaczerpnięte ze wstępu, stanowią niejako motto dla autorki, opisującej życie i twórczość Franza Antona Mesmera, a także recepcję jego doktryny w różnych krajach, w tym również na ziemiach polskich.

Dobrze się stało, że ukazało się drugie wydanie tej interesującej książki. Powstała ponad dwieście lat temu doktryna medyczna oddziaływała przecież na całe pokolenia uczonych i laików, inspirując do dzisiaj wiele kierunków myśli ludzkiej.

Omawiana książka dotyczy problematyki, którą autorka od dawna się zajmuje. Napisała na ten temat rozprawę doktorską, która została wydana drukiem (*Recepcja doktryn medycznych przelomu XVIII i XIX wieku w polskich ośrodkach akademickich w latach 1784–1863*, Wrocław–Warszawa–Kraków–Gdańsk–Łódź 1990) oraz liczne artykuły. Ostatnia pozycja zawiera w większości materiały zaczerpnięte z wcześniejszych prac, jednak dotyczy konkretnej doktryny, rozpatrywanej w szerokim ujęciu terytorialnym i chronologicznym.

Na treść książki składa się zwięzły wstęp, osiem rozdziałów zatytułowanych: I. *Inspiracje*, II. *Czas poszukiwań (1773–1778)*, III. *Sława (1778–1792)*, IV. *Mesmeryzm jako doktryna medyczna*, V. *Mistrz i jego uczniowie –1815)*, VI. *Nadzieje lekarzy*, VII. *Nadzieje laików – terapia czy nowa religia?*, VIII. *Mesmeryzm po polsku*; do tego dochodzi posłowie, przypisy i indeks nazwisk. Książka jest ilustrowana podobiznami i scenami z poszczególnych epok.

Otrzymaliśmy bardzo wartościową pracę, przystępną dla szerokiego grona czytelników, a jednocześnie dobrze udokumentowaną, podbudowaną faktograficznie i przełamującą wiele schematów historii medycyny. Autorka wykorzystała tutaj swoje wcześniejsze ustalenia odnośnie kształtowania się teorii i doktryn medycznych.

Za najważniejszą zaletę książki można uznać podważenie „spekulatywności” mesmeryzmu, co było do tej pory wykładnią nauczania i dyskusji naukowych. Czy można doktrynę medyczną, która zajmowała umysły nie tylko laików, ale przedstawiciele po-

ważnych instytucji naukowych, do której nawiązywało wiele późniejszych, uznawanych przez oficjalne gremia naukowe, nurtów medycyny i psychologii, określać wartościującym przymiotnikiem? Cenną zaletą książki jest osadzenie działalności Mesmera w tradycji i osiemnastowiecznym życiu naukowym. Dalsze losy jego doktryny ulegały krytyce, przeobrażeniom, a przecież mesmerizm nie odszedł do lamusa historii. Autorka przedstawiła ten proces w powiązaniu z innymi zjawiskami zachodzącymi w życiu naukowym i społecznym, nie stroniąc od ustaleń metodologii historii, filozofii nauki i historii nauki. Książka może oddziaływać na świadomość czytelników, przedstawiając wiele determinantów w rozwoju myśli ludzkiej. Autorka inspirowała do myślenia na temat historii i współczesności medycyny, rozumiejąc nowoczesnie uprawiane dziejopisarstwo historyczno-medyczne.

Historyk medycyny znajdzie w książce Bożeny Płonki-Syroki wiele cennych, szczegółowych informacji o Mesmerze, jego uczniach i oddziaływaniu doktryny na następne pokolenia aż do XX w. Ciekawe są na przykład fragmenty pracy dotyczące funkcjonowania teorii i doktryn w środowisku. Mesmer jawi się nam jako twórca oryginalny, a jednocześnie osadzony silnie w tradycji, jaka rozwijała się od starożytności, głównie zaś filozofii niematerialistycznej. Zarazem Mesmer ukazany jest jako uczony-lekarz, który był zdeterminowany realiami nowożytnego ideału nauki (nauka eksperymentalna, utylitarna i redukcjonistyczna).

Obecny stan medycyny można określić mianem „paradygmatycznej niestabilności”, w którym przedstawiciele tej dyscypliny muszą rozważyć swoją rolę wobec pacjentów i społeczeństwa. Jednocześnie ściśle obiektywne, „naukowe” podejście do zagadnień medycznych, które notabene ma stosunkowo krótki rodowód w dziejach myślenia lekarskiego, nie doprowadziło do efektów pierwotnie zakładanych (obecne wysokie koszty leczenia, nowe jednostki chorobowe itp.). Odżywają w związku z tym nurty medycyny alternatywnej i powstają nowe pomysły na zachowanie zdrowia ludzkiego. W tym sensie Bożena Płonka-Syroka, ukazując nam obraz „paradygmatycznej niestabilności” poprzednich epok, nawiązuje do współczesnych dylematów medycyny.

Książka niewątpliwie powinna stać się kanwą do szerszych refleksji na temat rozwoju medycyny, jego uwarunkowań, funkcjonowania wcześniejszych teorii i doktryn we współczesnej nauce oraz świadomości potocznej.

Tadeusz Srogosz

Łódź